

**ANAYASA
HUKUKU**

KISA ÖZET

HUK209U

1. Ünite – Anayasa Kavramı, Anayasacılık Akımı ve Anayasa Çeşitleri

ANAYASA KAVRAMI

Anayasa, en basit tanımıyla, bir devletin temel örgütleniş tarzını, organlarını, bu organlar arasındaki ilişkileri ve devletle birey arasındaki ilişkilerin temel kurallarını belirleyen üstün bir kanundur. “Anayasa hukuku” da anayasa ve onunla yakından ilgili diğer hukuki mevzuatı açıklayan, yorumlayan ve sistemleştiren bir hukuk bilimi dalıdır. Bu tanımın da ifade ettiği gibi, anayasa hukucusunun ilgi alanı sadece anayasa metnini değil, ülkenin anayasal ve siyasal hayatıyla çok yakından ilgili olan, seçim kanunları, siyasi partiler kanunları, yasama meclisleri içtüzükleri ve temel hakları düzenleyen kanunlar gibi diğer kanunları da içine alır. Bunların dışında, diğer hukuk dallarında olduğu üzere, yargı kararları (içtihatlar) ve bilimsel eserler (doktrin) anayasa hukukunun da önemli kaynaklarıdır.

ANAYASACILIK AKIMININ DOĞUŞU

Anayasa ve anayasacılık kavramları, Yakın Çağ’ın ürünleridir. Daha önceki çağlarda devlet düzenine ilişkin bazı hukuk kuralları bulunmakla birlikte, bugün tanımladığımız anlamda anayasalar yoktu. Dünyada ilk yazılı anayasa metni, İngiliz ihtilali sırasında kabul edilmiş ve ömrü pek kısa sürmüş olan “Instrument of Government” (Hükûmet Aracı) adlı bir belgedir. Bugünkü anlamında ilk anayasalar ise, 1787 ABD ve 1791 Fransa anayasalarıdır. 19. ve 20. yüzyıllarda anayasacılık akımı hız kazanmış ve pek çok devlet birer anayasa kabul etmiştir. Bilindiği gibi, ilk Osmanlı-Türk Anayasası da 1876 yılında kabul edilmiş olan “Kânûn-i Esâsî” dir. Avrupa’da Rönesans, Reform ve Aydınlanma hareketlerinin etkisiyle bu görüş, devletin kökeninin insan ya da toplum iradesine dayandığı yönünde değişmiş, diğer bir deyimle siyasal düşünce laikleşmiştir.

17. ve 18. yüzyıllarda devletin kökenini açıklamak üzere Hobbes, Locke ve Rousseau gibi önemli düşünürler tarafından “toplum sözleşmesi” teorileri ortaya atılmıştır. Bu düşünürlerin teorileri arasında önemli farklar olmakla birlikte, hepsinin ortak noktası, devletin ortaya çıkmasından önce insanların bir “tabiat hâli”nde yaşadıkları ve bu döneme zorunlu olarak fiziksel gücün hâkim olduğudur. Anayasacılık, devlet iktidarının yazılı bir anayasa ile sınırlandırılması amacını güden siyasal bir akımdır.

ANAYASAL DEVLET VE KUVVETLER AYRILIĞI

Anayasacılık akımının tarihsel kökeninde, hükümdarların mutlak iktidarını burjuvazinin hak ve hürriyetleri lehine sınırlandırma çabası yattığına göre, bunu gerçekleştirecek aracın, “kuvvetler ayrılığı” ilkesi olduğu düşünülmüştür. İngiliz düşünürü Locke ve Fransız düşünürü Montesquieu tarafından savunulmuş olan, fakat literatürde daha çok bu ikincisinin adıyla özdeşleştirilen teoriye göre, devletin yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç iktidarı vardır. Yasama iktidarı, genel ve objektif hukuk kuralları koyma iktidarı; yürütme iktidarı, bu kuralları somut ve bireysel durumlara uygulama iktidarı; yargı iktidarı da bu kuralların uygulanmasından doğan hukuki ihtilaşarı çözme iktidarındır. Montesquieu ve onu izleyenlere göre, birey hak ve hürriyetlerinin korunabilmesi ve güvence altına alınabilmesi için, bu üç kuvvetin ayrı devlet organlarına verilmesi gereklidir. Bu kuvvetlerden ikisi, hele üçünün aynı elde toplanması hâlinde, bundan istibdat yönetimi doğar. Kuvvetlerin ayrılmış olduğu bir ülkede, bu kuvvetlerin birbirlerini frenlemesi ve dengelemesi (checks and balances) sayesinde, birey hürriyetleri devlete karşı korunmuş olur. Kuvvetler ayrılığı teorisinin ortaya çıktığı ilk dönemlerde yürütme organının hükümdara bağlı olması, yasama organının ise halkça seçilmiş temsilcilerden oluşması nedeniyle, bu iki organ arasında gerçek bir ayrılıktan söz etmek mümkündür.

Ancak çağımızdaki demokratik gelişme, özellikle parlamenter rejimi (yani hükûmetin parlamentoya karşı sorumlu olduğu bir yönetim biçimini) benimsemiş ülkeler bakımından, yasama-yürütme ayrılığını büyük ölçüde yapay hâle getirmiştir. Çünkü bu yönetim sisteminde hükûmet (Bakanlar Kurulu) parlamentoya karşı siyasal açıdan sorumludur. Anayasacılık akımının ortaya çıkmasındaki

temel amaç, devletin mutlak iktidarını birey hürriyetleri lehine sınırlandırmak olduğuna göre, ancak bunu etkin şekilde gerçekleştirebilen devletler, “anayasal devlet” sayılabilirler. Bir anayasası olan her devlet, elbette anayasal devlet değildir. Bugün, otoriter veya totaliter devletlerin hemen hepsinin anayasası vardır. Ancak bu anayasalar, fonksiyonel anlamda değil, sadece biçimsel anlamda anayasalardır. Bu devletleri, bir anayasa yapmaya sevk eden saik, iç ve milletlerarası kamuoyunda bir meşruluk ve saygınlık görüntüsü verme isteğinden başka bir şey değildir. Anayasal devlet, devlet iktidarının etkin şekilde sınırlandırılmış olduğu devlettir. Nitekim “sınırlı devlet” deyişi, literatürde “anayasal devlet”in anlamdaşı olarak kullanılmaktadır.

FEDERALİZM VE YERİNDEN YÖNETİM

Kuvvetler ayrılığı, devlet iktidarının yatay düzeyde, yani aynı merkezî devlet yapısının üç unsuru arasında bölüşülmesi olarak tanımlanabilir. Öte yandan, devlet iktidarının dikey düzeyde, yani merkezî bir devletle onu oluşturan çeşitli üniteler arasında paylaşılması da söz konusu olabilir. Anayasacılık akımının temel amacı, devlet iktidarını sınırlandırmak, başka bir deyişle “sınırlı devlet”i yaratmaktır, dikey bölüşümün de yatay bölüşüm kadar etkili bir yöntem olduğunda kuşku yoktur. Dikey bölüşümün iki şekli, federalizm ve yerinden yönetimdir. Bu ikisi arasında bir orta yol olarak, bölgesel (regional) yönetimden de söz edilebilir. Dikey iktidar bölüşümünün en gelişmiş şekli, federalizmdir.

Federal devlet, üniter (tekçi) devletin karşısı olarak kullanılmaktadır. Gerçekten, iki yönetim sistemi arasında önemli farklar vardır:

- a) Üniter devlette tek bir anayasa, tek birer yasama, yürütme ve yargı organı, ve ülkenin tümünde birörnek şekilde uygulanan tek bir hukuk sistemi mevcuttur. Federal devlette ise birliği oluşturan ünitelerden her birinin (ABD’de bunlara “states” yani devlet denilmektedir) kendisine özgü anayasası, yasama, yürütme ve yargı organları ve kendi hukuku vardır. Elbette bu ünitelerin kanunları, federal anayasaya ve federal kanunlara aykırı olamaz. Ancak bunlara aykırı olmamak şartıyla, her ünite, kendi iç işleyişini düzenlemekte serbesttir.
- b) Üniter devlette merkezî yasama organı, kural olarak, yerel yönetim birimlerinin yetki ve görev alanlarını serbestçe belirleyebildiği hâlde, federal devlette merkezî devletle federe devletlerarasındaki yetki bölüşümü, federal anayasa ile düzenlenmiş, dolayısıyla federe devletlerin görev ve yetki alanları anayasal güvence altına alınmıştır.
- c) Federal devlette federe devletler, federal devlet iradesinin oluşumuna devlet olarak katılırlar. Bunun yolu, federal devletlerde yasama organının mutlaka iki meclisli olması, nüfus esasına göre halkı temsil eden birinci meclislerin yanında federe devletleri, çoğu zaman eşit şekilde devletler olarak temsil eden bir ikinci meclisin bulunmasıdır.

YAZILI-YAZISIZ VE SERT-YUMUŞAK ANAYASA AYRIMI

Demokratik devrimlerin amacı, devlet iktidarını bölerek sınırlandırmak olduğuna göre, bunun yazılı bir belgeyle tescil edilmesi ve kurumsallaştırılması tabiidir. Diğer bir deyişle, yazılı anayasa, anayasacılık akımının doğal sonucudur. Bugün yazılı bir anayasaya sahip olmayan devletler çok istisnaidir ve bu istisnalar, çok özel şartlarla açıklanabilir. İngiltere, yazılı bir anayasaya sahip olmamakla birlikte, çok güçlü anayasal gelenekleri, yaygın ve güçlü demokrasi kültürü ve etkin sivil toplum kuruluşları sayesinde bir anayasal devlettir. İsrail, Yahudi Devleti’nin niteliği üzerinde laik ve ortodoks Yahudiler arasındaki derin görüş farkı nedeniyle bir anayasa yapamamış, ancak çeşitli devlet kurumlarını olağan kanunlarla düzenlemiştir. Suudi Arabistan da tek meşru anayasanın şeriat olduğu ve beşerî irade ürünü bir anayasanın yapılamayacağı inancıyla, yazılı bir anayasa yapmamıştır. Daha önemli bir ayırım, yumuşak / esnek anayasalarla, sert / katı anayasalar arasındaki ayırımdır. Yumuşak anayasa, yapılması ve değiştirilmesi, tamamen olağan (adi) kanunlarla aynı yöntemlere tabi olan anayasadır. Günümüzde, bu tür anayasaların hemen hiçbir örneği yoktur. Gerçekten, devletin temel yapısını ve devlet içindeki iktidar bölüşümünü belirleyen ve bu niteliği itibarıyla bir çeşit toplum sözleşmesi mahiyeti taşıyan bir kanunun, olağan kanunlar gibi kolayca değiştirilebilmesi, anayasacılık

ANAYASA HUKUKU

---

düşüncesinin amacıyla çelişkilidir Çağdaş devletlerin hemen hepsinin benimsediği katı anayasa ise yapılması ve değiştirilmesi, olağan kanunlardan farklı ve daha güçleştirici yöntemlere tabi kılınan anayasa demektir. Bir anayasayı tümden yeniden yapma iktidarına “asli kurucu iktidar” o anayasayı kendi koyduğu değiştirilme kurallarına uygun olarak değiştirme iktidarına da “tali (türevsel) kurucu iktidar” adı verilir.

Asli kurucu iktidar, ya bu amaçla özel olarak kurulmuş bir kurucu meclis” veya olağan yöntemlerle seçilmiş bir yasama meclisi tarafından kullanılabilir ve çoğu zaman buna bir halk oylaması (referandum) aşaması da eklenir. Tali kurucu iktidarın anayasayı değiştirmesi konusunda ise ülkeler, katılımın derecesi yönünden farklı yöntemler kabul etmişlerdir. Bunlar arasında, yasama meclisinde (veya meclislerinde), 3/5, 2/3, 3/4 gibi nitelikli çoğunluklar aranması; bir kereden fazla görüşme şartı; zorunlu veya ihtiyarî (seçimlik) halk oylaması; birbirini izleyen iki yasama meclisi tarafından kabul şartı; anayasanın bazı bölümlerinin değiştirilmesinin daha da güçleştirici şartlara bağlanması; nihayet anayasanın bazı hükümlerinin değiştirilemez kılınması gibi, çeşitli yöntemler sayılabilir.

Bu Özetin tamamını, Çıkmış Sorularını, Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/anayasa-hukuku-ady212u?search=HUK209U>